

МОТИВАЦІЙНА БАЗА ЗАКАРПАТОУКРАЇНСЬКОЇ УРБАНОНІМІЇ: ДЕСКРИПТИВНІ УРБАНОНІМИ

Анотація. У статті вперше проаналізовано українські урбаноніми Закарпаття кінця ХХ — початку ХХІ ст., які появилися за посередництвом одиниць, що позначають суміжні до номінованого об'єкти; виділено концепти, що об'єднують аналізовані назви в групи (концепт місця і концепт характеристики мешканців вулиці)

Ключові слова: урбанонім, дескриптивний урбанонім, топонім, мотиваційна база, концепт.

Попри стрімкий розвиток ономастики в останнє десятиліття, досі багато питань залишаються нез'ясованими. Одним із таких є проблема мотиваційної бази власних назв. У попередніх працях ми робили спробу дослідити це питання [4; 5; 6]. Метою цієї розвідки є проаналізувати мотивацію дескриптивних урбанонімних назв Закарпаття кінця ХІХ — початку ХХ ст.

Специфіка дескриптивних урбанонімів полягає в тому, що всі вони творяться за посередництвом одиниць, які позначають суміжні до номінованого об'єкти. Тобто йдеться не про власне оцінку об'єкта, а про його відношення до інших явищ. При цьому можна виділити концепти, які стають ключовими, об'єднуючими для великої кількості аналізованих назв. Передусім це *концепт місця* (локус), що реалізується у творенні найменувань за посередництвом назв на позначення просторових об'єктів. Ними можуть виступати будівлі, установи, села, міста, річки, озера, гори тощо (активними є як апелювативні, так і онімні їх позначення). Також можна виділити *концепт характеристики мешканців вулиці*, що відображається у апелюванні до їх етнічного складу, професійної належності та ін.

На думку Я.Грота, «топографічна назва ніколи не буває випадковою і без будь-якого значення. У ній здебільшого виражається або якась ознака самого урочища, або характерна риса місцевості, або, зрештою, якась обставина, більш-менш цікава для розуму чи уяви» (цит за [1; с. 172]). Цією обставиною, яка привертала увагу авторів номінації, здебільшого ставав певний об'єкт, обов'язковою характеристикою якого була важливість за роллю в житті суспільства та одиничність (або незначна кількість таких у межах одного населеного пункту). Виходячи з цього, дослідник, проаналізувавши **топоніми, утворені від назви рукотворного об'єкта**, може скласти, з одного боку, картину розвитку міста певного періоду, з іншого — шкалу пріоритетів суспільства того часу (пор. [15; с. 52–53]).

Найбільшою підгрупою в аналізованій групі є урбаноніми, що характеризують об'єкт за іншим об'єктом, який знаходиться на вулиці або поблизу (37% від усіх дескриптивних урбанонімів). Якщо

враховувати відповідність назв існуючій реальності, то можна зробити висновок, що Закарпаття – це край заводів, фабрик (вул. *Заводська* (Ужгород, Чоп, Іршава, Тячів, Виноградів), вул. *Високовольтна*, *Електрозаводська*, *Технічна*, *Транспортна*, *Фабрична* (Ужгород), вул. *Індустріальна*, *Фабрична*, *Пивоварна*, пров. *Пивоварний* (Мукачеве), вул. *Керамічна* (Хуст), вул. *Промислова* (Ужгород, Іршава, Виноградів) і залізниць (пор. вул. *Залізнична* в Ужгороді, Іршаві, Рахові, Мукачевому, Чопі, вул. *Деповська* в Чопі, вул. *Вокзальна* в Ужгороді, Мукачевому, Береговому, Хусті, вул. *Привокзальна* в Рахові та вулиця і площа в Чопі, вул. *Станційна* в Ужгороді, Тячеві, Іршаві, Виноградіві). Звичайно ж, Закарпатська область не є західноукраїнським Донбасом чи Дніпропетровськом. Потрібно просто не забувати, що „вся суть не в наявності ознаки, а в оцінці її. Вибір ознаки залежить не від властивостей об'єкта, а завжди тільки від історичних причин” [13; с. 80]. Під час приєднання Закарпаття до УРСР, а отже, і до СРСР, воно було досить відсталим в економічному плані. У перше повоєнне десятиліття активно проводилися відбудовчі роботи – відбувалось налагодження комунального господарства, транспорту, зв'язку. У 50–60 рр. внаслідок „хрущовської відлиги” більша увага почала звертатись на віддалені регіони, внаслідок чого відбувається розвиток усіх економічних галузей Закарпатської області. Це послужило матеріальною базою, а ідеологічною – політика СРСР, яка передбачала формування образу технічно розвиненої країни у свідомості її громадян. Крім того, слід віддати належне тому факту, що у той час заводи і фабрики відігравали важливу роль у житті населення, так само, як і залізниця. Набувши популярності у той час, назви, які відображають наявність на вулиці важливого промислового об'єкта, часто використовуються і зараз. Крім того, при подальшому аналізі ми намаємося враховувати, що „не завжди назва відображає найхарактернішу ознаку об'єкта, дуже часто ці ознаки бувають випадковими” [20; с. 98].

Прозорість мотиваційних основ дозволяє з'ясувати приблизно час появи цих урбанонімів. У зв'язку з цим ми можемо виділити дві хронологічні групи: 1) що появилися у кінці ХІХ – на початку

XX ст.; 2) назви, які появилися у середині та кінці XX – на поч. XXI ст.

Революційний розвиток урбанонімії у післявоєнні роки призвів до того, що у наш час найменування першої групи формують кількісно зовсім незначну групу. Час їх появи підтверджують, з одного боку, різні історичні джерела, з іншого – семантика їх основ. Адже, виходячи із зазначеного вище принципу підбору мотиваційної бази для даної підгрупи, це мали бути значимі або одиничні об'єкти. Особливого значення у XVIII–XIX ст. у містах, які розвиваються, набувають млини. Саме біля них зосереджується значна частина життя мешканців (пор. вул. *Млинська* (Мукачеве), вул. *Млинна* (Чоп, смт Солотвино), вул. *Млинівська* (смт Великий Бичків). Орієнтирами у населеному пункті стають будівлі державних (пл. *Жупанатська*) та церковних установ (вул. *Капітульна*) (XIX – поч. XX ст.). Крім того, досить давньою є назва *Замкова* вулиця (Ужгород, Виноградів, Хуст), що відображає локалізацію замків у містах і до того ж вказує на ієрархію міст у давнину (колись замки були прерогативою тільки стратегічно важливих пунктів). Варто відзначити також площу *Жупанатську*, на якій розташований колишній будинок жупанату, де знаходилися адміністративні служби Ужанського комітату (жупи) [2; с. 45] та вул. *Капітульну*, назву якій дав колись розташований там капітул.

Друга хронологічна група значно більша за розмірами, проте не відзначається великим різноманіттям. Переважно це орієнтація на промислові (вул. *Високовольтна*, вул. *Електрозаводська*, вул. *Заводська*, вул. *Керамічна*, вул. *Колгоспна*, вул. *Пивоварна*, вул. *Промислова*, вул. *Радгоспна*, вул. *Технічна*, вул. *Транспортна*, вул. *Фабрична*, вул. *Цегельна* та ін.) та стратегічні об'єкти (вул. *Вокзальна*, вул. *Залізнична*, вул. *Канальна*, вул. *Погранична*, вул. *Привокзальна*, вул. *Прикордонна*, вул. *Станційна* та ін.). Значно менше найменувань, які свідчать про увагу до закладів освіти та культури (пор. вул. *Шкільна*, вул. *Університетська* тощо) та об'єкти культури (пров. *Музейний*, наб. *Ботанічна*, пров. *Ботанічний*, пров. *Театральний*, наб. *Православна*). Більшість їх з'явилась у період 1945–1991 рр. і вписується в загальну тогочасну схему створення інтернаціональної урбанонімії. Про це свідчить кількість деяких вулиць з однаковими назвами (пор. 4 вул. *Вокзальні*, 3 – *Привокзальні*, 10 – *Залізничні*, 4 – *Станційні*, 11 – *Колгоспні*, 12 – *Заводські*, 9 – *Спортивні*, 17 – *Шкільні*). Одиничними є «нетипові» назви. Це такі, що появилися або за останні роки, або за останні десятиліття: вул. *Велятинський Міст*, вул. *Міська* (Хуст), вул. *Деповська* (Чоп), вул. *Санаторна* (Велятино).

Невеликою кількістю представлені назви вулиць, утворені від найменувань стратегічно мало-важливих, невеликих об'єктів, які, проте, стали характерною ознакою вулиці і маркером орієнтації

в місті: вул. *Дачна* (Виноградів), вул./пров. *Криничний* (Ужгород), вул. *Фермерська* (Тячів). У зв'язку з цим варто відзначити відносність поняття «релевантна ознака» у процесі номінації. Б. Серебренніков довів, що разом з ознаками значимими, які мають більшу розрізняльну здатність, можуть бути вибрані маловиразні, розрізняльна здатність яких досить слабка [21; с. 167].

За XX ст. відбувається зміна пріоритетів суспільства не тільки в ідеологічному плані, а й у плані власної еволюції. Це можна спостерегти за градацією значимих для урбанонімії об'єктів: *млин, церква, замок, залізниця, завод, фабрика, університет*. Звичайно, ця схема дуже спрощена, але вона дає ще одне підтвердження тому, що національний урбанонімікон дуже жваво реагує на суспільні зміни будь-якого характеру.

Більш давнім, проте менш популярним способом у даний час є творення назв від природних об'єктів. Питання вивчення відбиття у топонімах місцевих географічних умов і досі залишається актуальним [8; с. 44]. Якщо урбаноніми, утворені від штучних об'єктів, появляються з розвитком міста та його розбудовою, то найменування, похідні від назв природних об'єктів, мали своєю передумовою орієнтацію суспільства на ландшафтні об'єкти, які були частиною свідомості людини ще з початку її існування. Саме тому так легко у системі урбанонімів входять назви вулиці *Лісова / Лісна* (Ужгород, Мукачеве, Іршава, Хуст, Берегове, Свалява), *Польова* (Ужгород, Іршава, Виноградів, Мукачеве), *Озерна / Приозерна* (Ужгород, Чоп), *Річна* (Тячів, Іршава, Хуст, Свалява), *Садова* (у всіх містах, крім Чопа, Берегового і Перечина). „Відомо, що в умовах однакових або схожих ландшафтів нерідко повторяються одні й ті ж топоніми” [16; с. 29]. Аналізуючи ці назви, можна з'ясувати, які саме ландшафтні об'єкти були характерні для Закарпаття і які з існуючих із певних причин стали мотиваційною базою для урбанонімів. Так, базовими поняттями стають *ліс, поле, річка, озеро, сад, полонина, джерело*. Внаслідок багатьох перейменувань та трансформацій урбанонімікону це – саме ті поняття, які залишилися на даний момент у місцевих системах найменувань.

Найкраще зв'язки всередині топонімної системи простежуються при вивченні групи урбанонімів відтопонімного походження (**назв за спрямованістю, розміщенням стосовно іншого географічного об'єкта**). На відміну від назв міських об'єктів, утворених від антропонімів, аналізована підгрупа менш формалізована, найбільше відображає специфіку кожного населеного пункту зокрема і надає регіонального колориту закарпатоукраїнському урбанонімікону загалом. Цей ефект досягається за рахунок залучення до урбанонімотворення місцевих топонімних назв. Такими виступають, по-перше, назви колишніх сіл, поселень, приєднаних пізніше до міст (зараз переважно функціонують і як найменування мікрорайонів) або

сільських кутків (мікрорайонів міст) чи згодом заселених урочищ, по-друге, назви струмків, гір та інших географічних об'єктів, які належать до міста, та нині існуючих поселень, в напрямку яких можуть вести вулиці.

Концентрація перших спостерігається у більших містах. Так, у першій половині ХХ ст. в Ужгороді існувала вул. *Радванська*, набережна *Радванська* і гора *Радванська* (пор. с. Радванка), уже в 1946 р. згадується вул. *Горянська* (с. Горяни), у 1961 – *Дравецька* (с. Дравці). Хоча документальні свідчення про приєднання сіл Горяни, Доманинці (пор. вул. *Доманинська*), Дравці pojawiaються тільки у 1978 р. [11], однойменні вулиці у межах Ужгорода називаються ще з 40-х рр. Очевидно, мова йшла про спрямованість цих вулиць, які вели в напрямку поселень, а зараз є свідченням розташування мікрорайонів. Схожа ситуація була з Мукачевем, яке творило секстаполіс, тобто сформувалося з раніших окремих поселень *Росвигова*, *Підмонастиря*, *Паланку*, *Підзамку*, *Підгороду* та самого Мукачєвого. До початку ХХ ст. ці поселення були самостійними, зі своїми окремими урядами [19; с. 240]. Проте вулиця *Паланок* згадується вже у 1946 р., хоча в самому Паланку вулиці тоді не були впорядковані. Вулиця *Підгородська* пізнішого утворення, однак її назва також є свідченням історії міста. У ХІV ст. біля Мукачєвого з'являється поселення *Підгоряни* [там само; с. 241]. Сучасне найменування вулиця *Підгорянська*, очевидно, давнє за походженням, у радянські часи було перейменоване, і повернулося в мукачєвський урбанонімikon тільки недавно. Подібну історію мають й одиниці вул. *Підзамкова* та *Росвигівська*.

Поширеними є утворення від назв територіальних цілісностей, які не були яскраво і чітко вираженими окремими населеними пунктами, прилягали до якогось міста і мали статус мікрорайону зі своєю назвою. Вони стали мотиваційною базою для появи вулиць *Новий Світ*, *Окремий Хутір*, *Сігет* (Берегове). Ці номени не мають типового мовного оформлення назви вулиці (форма жіночого роду однини із закінченням *-а*), що пов'язано, по-перше, з їх угорським походженням (вони переважно без перекладу передані в українській транслітерації), по-друге, із загальною тенденцією збереження місцевого колориту (угорського спрямування) в Береговому. Останнє, очевидно, пояснюється тим, що «за умов етнічного ренесансу, який характерний багатьом поліетнічним країнам сьогодні, зростає рівень етнічної самосвідомості представників різних етносів й часом абсолютизується її значення у визначенні долі певних частин етносу, особливо тих, що перебувають у іноетнічному середовищі» [9; с. 216].

Практично безпрецедентним став процес вулицької номінації у с.Копашнево Хустського району та його присілках, де всім лінійним об'єктам 2007 р. були дані офіційні назви, які повністю дублювали народні найменування сільських кутків (пор.

вул. *Мала Лунка*, вул. *Глод*, вул. *Попова Загорода*, вул. *Зелений Кут*, вул. *Нижні Лункури*, вул. *Верхні Лункури*, вул. *Кошаново*, вул. *Поймиці*, вул. *Осуї* та ін.). Для кращої орієнтації центральну вулицю присілка Велика Лунка названо *Велика Лунка*, присілка Поляна – *Поляна*, присілка Хустець – *Хустець*. Єдиним ідеологічним найменуванням є вул. *Ярослава Мудрого*, крім того, зустрічаються дві асоціативні назви – вул. *Тиха*, вул. *Молодіжна*, які, хоч і з'явилися рік тому, очевидно, є відгомном радянської урбанонімії. Масове використання місцевих назв для творення місцевого урбанонімікону зовсім незвичне для закарпатоукраїнської урбанонімії, але водночас воно свідчить про демократизацію номінації та появу у ній нових рис, спрямованих на формування регіонального обличчя урбанонімікону та відбиття у ньому історії саме цієї місцевості, де ці найменування pojawiaються. Відсутність звичного словотворчого оформлення назв вулиць у с.Копашнево також спрямоване саме на створення місцевого колориту і надання йому офіційного статусу. У деяких населених пунктах зустрічається використання назв місцевих урочищ чи куточків, але це можна назвати швидше винятком, ніж хоча б одним із варіантів (пор. вул. *Вільшанський*, вул. *Вільшоватий*, вул. *Ядерин* у Рахові, вул. *Ділова* (урочище *Ділок*) у Хусті, вул./пров. *Летище* в Іршаві, вул. *Широкий Путь* у Буштині). Водночас збереження давніх назв вимагає відповідного оформлення. Так, наприклад, мало хто із сучасних мешканців Хуста пов'яже назву вул. *Ділової* і урочища *Ділок*. Номінатори намагались надати найменуванню зрозумілого, сучасного звучання, при цьому зруйнувавши мовний зв'язок між мотивованим і мотивуючим. На даний момент, на жаль, місцеві назви в офіційному урбаноніміконі є свідченням маргінальності населеного пункту, у якому вони з'являються. Хоча, з іншого боку, подібні найменування свідчать про те, що у кожному населеному пункті існує своя мікросистема географічних назв, але вона не автономна в повному сенсі цього слова: вона підкоряється закономірностям топонімічної системи значно більшої території як в структурному відношенні, так і в принципах номінації [3; с. 206].

Просторова орієнтація в населеному пункті відбувається і за рахунок покликання на власну назву географічного об'єкта іншого порядку (водний об'єкт, гірський тощо). Домінуючими тут є відгідронімі утворення: вул. *Буркут* (Рахів), вул. *Верке*, т. *Верке* (Берегове), вул. *Вулишава* (Перечин), вул. *Латорицька* (Чоп), вул. *Латорична* (Мукачєве, смт Кольчино), вул. *Маложанська* (Ужгород), вул. *Притисянська* (Виноградів, смт Великий Бичків), вул. *Ужанська* (Ужгород), вул. *Мочов Потік* (с.Яблунівка), вул. *Тиса* (с.Вишково, смт Солотвино, с.Біла Церква) та ін. Меншу питому вагу займають відоронімі урбаноніми: вул. *Іляшкова*, вул. *Чорна Гора*, вул. *Шондолівська* (Виноградів), вул. *Червоногірна*, вул. *Чернеча Гора* (Мукачєве),

вул. *Червоногірська* (Хуст), вул. *Підмагура* (сміт Солотвино, с. Біла Церква), вул. *Магура* (сміт Солотвино). Дуже цікавою за походженням є назва вул. *Дайбозька* (Ужгород), мотивована колись функціонуючим найменуванням суміжного підвищення *Дайбоц*. За твердженням П. Чучки, «на назву Дайбоц треба дивитися як на унікальне свідчення про давнє проживання слов'ян у районі Ужгорода» [23]. Відповідно, урбанонім *Дайбозька* (вулиця) (модифікований варіант форми *Дайбоцька*) є однією з тих унікальних одиниць в місцевих урбаноніміконах, що опосередковано відображає давню історію населеного пункту. Прикметно, що у цій підгрупі багато одиниць утворилося без додавання будь-яких формантів, властивих годонімам. Закономірність спостерігається у тому, що чим менше, так би мовити, «локальніше» значення має об'єкт, від імені якого твориться нове, тим більше у новій назві стати повним дублетом мотивуючої основи. Водночас, чим менший населений пункт, тим менше піддаються формалізації одиниці його територіального членування.

Урбанонімотворення зумовлюється орієнтацією не тільки на близькі (міські чи приміські) об'єкти. Під увагу назвотворців потрапляють у першу чергу значимі для краю адміністративно-територіальні одиниці; пор. вул. *Берегівська* (Ужгород, Чоп, Тячів, Мукачеве), вул. *Мукачівська* (Ужгород, Берегове, Свалява, Тячів, с. Верхній Коропець, с. Березинка), вул. *Ужгородська* (Чоп, Берегове, Мукачеве, Тячів), вул. *Рахівська*, вул. *Тячівська* (сміт Солотвино), вул. *Хустська* (сміт Міжгір'я), вул. *Свалявська* (Мукачеве). Інколи спрямування доповнюється додатковими якісними характеристиками: вул. *Берегівська об'їзна* (Мукачеве). Поширеним є також орієнтація на сусідній населений пункт (вул. *Шаянська* (с. Вишково, с. Велятино), вул. *Нанківська* (с. Іза), вул. *Кайданівська*, вул. *Ірлявська*, вул. *Бенедиківська* (с. Ракошино), вул. *Думбрава* (с. Грушево), вул. *Дібровська* (сміт Великий Бичків), вул. *Теківська* (Виноградів), вул. *Мужайська* (Берегове), вул. *Королівська*, вул. *Копанська*, вул. *Сасівська* (Виноградів), вул. *Ключарська* (Мукачеве), вул. *Білецька* (Іршава), вул. *Барвінкова* (Ужгород), вул. *Ракошська / Ракошський* пров. (Вишково) (остання одиниця цікава фіксацією народної форми замість закономірної літературної *Ракоська/Ракоський*). Особливий інтерес становлять найменування, які відображають давню топонімію. Так, назва вул. *Ардовецька* (Виноградів) походить від давнього найменування с. Підвиноградова *Ардів*; вул. *Марамороська* (Хуст) – від давньої адміністративно-територіальної одиниці *Мараморош-Сігет*; вул. *Угочанська* (Виноградів) – від колишнього найменування Виноградівщини – *Угоча*; вул. *Сігетська* (сміт Солотвино) – від згаданої вище назви *Мараморош-Сігет*. Ці назви є прямим свідченням історії, важливими елементами тво-

рення регіонального колориту урбанонімії Закарпаття.

Прерогативою прикордонних міст стає орієнтація на об'єкти, які знаходяться поблизу за кордоном; пор. вул. *Загорська*, вул. *Капушанська*, вул. *Кошицька*, *Вішненімецький* пров., *Нижньонімецький* пров., вул. *Собранецька*, вул. *Михайловецька* (Ужгород), вул. *Гуменська* (Перечин), вул. *Лоньвої* (Берегове).

Цікавими є назви вулиці *Нарцисової* (Хуст) та *Православної* набережної (Ужгород). На перший погляд, ці урбаноніми відображають рослинний покрив першого об'єкта та відданість релігії авторів другого найменування. Вулиця *Нарцисова* знаходиться в Хусті і розташована неподалік від унікального Нарцисового Поля, від якого й отримала назву. А агіотопонім *Православна* набережна в Ужгороді утворений від православної церкви, яка на ній знаходиться. Після здобуття Україною незалежності і реабілітації церкви особливого значення почали набувати назви, які стосуються церковних діячів та релігійного життя населення. У цьому контексті набережна *Православна*, з одного боку, відображає розташування церкви, а з іншого, вписується в загальний контекст теїзації у постсоціалістичних країнах (пор. [24; с. 81]).

Характеристика об'єкта за етнічним складом населення, яке там проживає, належить до одного з найдавніших мотивів називання. Передумовою цього явища стало структурування середньовічних європейських міст на квартали, в кожному з яких проживали окремі національності [9; с. 113]. Так, наприклад, розмішуючи поселенців у молодій Одесі, міська влада виділяла їм квартали за національною ознакою. Таким чином у місті утворилась *Грецька* вул., *Грецька* пл. і майбутній житловий район – *Грецький Форштадт* [14; с. 131].

На Закарпатті відетнонімі урбаноніми фіксуються ще з 1699 р. Саме тоді згадується *Циганська* вулиця у Мукачевому [11]. Трохи пізніше у цьому ж місті появляється *Єврейська* вул. [2; с. 74]. Нині давніх за походженням назв-відетнонімів залишилося дуже мало. Чотири з них мають назву вул. *Руська* (Ужгород, Мукачеве, Виноградів, Шаян), інші дві зберігають інформацію про німецьких переселенців (вул. *Німецька* (Хуст), вул. *Швабська* (Ужгород)).

За даними істориків, німці, приваблені значними пільгами і привілеями, почали селитися на Закарпатті з XIII ст. [18; с. 397]. У другій половині XVII ст. компактне поселення німців фіксується в Хусті, де появляється вулиця, яка називається *Німецька*. Подібна назва з'являється як спосіб мешканців відмежувати та ідентифікувати чужинців, хоча з часом чужинцями у містах стають самі українці. Так само виникла вулиця *Швабська* в Ужгороді. Швабія – це південна частина Німеччини. Після Батисової навали, яка принесла спустошення на закарпатські землі, угорський король

Бейла IV став запрошувати німців, щоб залюднювати спустошені міста. Першими переселенцями до Ужгорода, мабуть, стали шваби. Згодом країни стали називати так усіх німців взагалі [2; с. 21]. Після другої світової війни частка німців на Закарпатті значно зменшилась. Убачаючи політичний відтінок у назвах, у яких є хоча б натяк на Німеччину, радянські державні установи Ужгорода та Хуста перейменовують *Швабську* і *Німецьку* вулиці. Повертаються ці назви в закарпатоукраїнський урбанонімкон тільки після здобуття Україною незалежності.

Появу найменування *Руська* вулиця (Ужгород, Мукачеве, Виноградів) можна пояснити тим, що після кількох хвиль імміграції німців, угорців, поляків на Закарпаття міста почали набувати неукраїнського характеру. Утиснене в правах, корінне населення змушене покидати свою домівку. Проте з розвитком промисловості і виникненням робочих місць у міста починають прибувати шукачі роботи з сусідніх сіл (сільське населення було на 90% українським). Вони селяться на окраїнах міст, формують цілі вулиці прибулих робітників. Ці вулиці й починають називатися *Руськими*. Ідентифікацією національності стала не просто етнічна приналежність, а й православне віросповідання, відмінне від католицизму, поши-

реного серед німецьких, угорських та польських поселенців. Після включення Закарпаття до УРСР цю назву залишають без змін, тому що у не досить обізнаного з історією краю керівництва „руська” викликає асоціації з лексемою *російська*, і цілком вписується у загальний контекст радянської національної політики. Функціонування цієї назви, а також багатьох інших, які вимагають переосмислення, зараз пояснюється відносністю впливу позамовних факторів на функціонування мовних одиниць. „Вплив будь-якої епохи завжди пом'якшується і до певної міри нейтралізується традиційністю ономастичних систем, силою народної звички” [22; с. 175].

Таким чином, найчисельнішу групу дескриптивних назв формують урбаноніми, утворені від назви рукотворного об'єкта, який має стосунок до вулиці. Обставиною, яка привертала увагу авторів номінації, здебільшого ставав певний об'єкт, обов'язковою характеристикою якого була значимість (за розмірами чи роллю в житті суспільства) та одиничність (або незначна кількість таких у межах одного населеного пункту). Найбільше відображає специфіку кожного населеного пункту зокрема і надає регіонального колориту закарпатоукраїнському урбанонімкону загалом група дескриптивних назв відонімного походження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондалетов В.Д. Русская ономастика. М. : Просвещение, 1983. 224 с.
2. Волошин О. Ужгород у старовинній листівці. Ужгород : Два кольори, 2003. 142 с.
3. Воробьева Н. Некоторые наблюдения над функционированием топонимов в устной речи. *Ономастика*. М. : Наука, 1969. С. 201–207.
4. Галай О. Асоціативні назви офіційного закарпатоукраїнського урбанонімкону. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*: Зб. наук. праць. Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. 2008. С. 51–53.
5. Галай О. Мотиваційна база новітнього урбанонімкону міста Ужгорода. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2007. Вип. 16. С. 84–88.
6. Галай О. Характеристичні назви сучасного офіційного закарпатоукраїнського урбанонімкону. *Мовознавчий вісник*: Зб. наук. праць. Черкаси, 2008. Вип. 6. С. 216–222.
7. Горбаневский М. Из опыта культурно-исторического анализа топонимии : русские ойконимы и православие. *Топонимия и общество*. М.: АН СССР, 1989. С. 11–33.
8. Громко Т. Географічні терміни як твірні основи топонімів Кіровоградщини. *Українська ономастика* : Мат-ли наук. сем., присв. 90-річчю К.Цілуйка. К., 1998. С. 43–49.
9. Євнух В. Міжетнічна взаємодія у карпатському регіоні: деякі методологічні проблеми дослідження. *Українські Карпати* : Мат-ли міжнар. наук. конф. „Українські Карпати: етнос, історія, культура” (Ужгород, 26 серпня – 1 вересня 1991 р.). Ужгород : Карпати, 1993. С. 210–217.
10. Егорова Т. Названия улиц в семиотическом аспекте общности стилей. *Ономастика. Поволжье. Стратиграфия*. М. : Наука, 1988. С. 112–119.
11. Закарпатський обласний державний архів. Ф. Р-133. Опис. 5. Спр. 1690. 34 арк.
12. Історія Мукачева : в 2 т. / [під ред. Г.Павленка]. Ужгород : Патент, 1998. Т.1. 1998. 264 с.
13. Карпенко Ю. О синхронической топонимике. *Принципы топонимики*. М. : Наука, 1964. С. 45–86.
14. Микротопонимия Одессы и пригородов. *Питання ономастики Південної України*. К. : Наукова думка, 1974. С. 131–133.
15. Михальчук О. Відображення розвитку промисловості у мікротопонімії Підгір'я. *Проблеми слов'янської ономастики* : Зб. наук. праць. Ужгород: УЖДУ, 1999. С. 52–53.
16. Мурзаев Э. Местные географические термины и их роль в топонимии. *Местные географические термины*. М. : Мысль, 1970. С. 16–35.
17. Національний склад населення та його мовні ознаки. Статистичний бюлетень. Ужгород, 2003. 85 с.

18. Пап С. Історія Закарпаття: [в 3 т.]. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. Т.1. 2001. 560 с.
19. Пагіря В. Мукачево. Ужгород : Карпати, 1996. 253 с.
20. Подольская Н.В. Какую информацию несет топоним. Принципы топонимики. М. : Наука, 1964. С. 87–99.
21. Селиванова Е. Когнитивная ономазиология: [монографія]. К. : Изд-во Украинского филологического центра, 2000. 248 с.
22. Теория и методика ономастических исследований / [под ред. А.П.Непокупного]. М. : Наука, 1986. 254 с.
23. Чучка П. Сліди Дажбога в Ужгороді? *Закарпатська правда*. 4 січня 1990 р. С. 4.
24. Odaloš P. Urbanonima v procese spoločenských zmien 90 rokov v európskych postsocialistických krajinách. *Urbanonima v kontexte histórie a súčasnosti* : Mater. z onomast. kolokvia (Banská Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava; Banská Bystrica, 1996. S. 80–88.

Neher Oksana

MOTIVATIONAL BASE OF URBANONYMY OF ZAKARPATTYA: DESCRIPTIVE URBANONYMS

Summary. The descriptive Ukrainian urbanonyms of Zakarpattya at the end of XX — beginning of XXI c. are analyzed in the article. The concepts that combine the analyzed names into groups are highlighted (the concept of location and the concept of characterization of street residents).

Key words: urbanonym, descriptive urbanonym, toponym, motivational base, concept.

Одержано 21.06.2019 р.

© Нереп О., 2019